

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103

Onder redactie van Prof. Dr V. Hepp, Dr K. Schilder, Dr C. Tazelaar en Prof. Dr J. Waterink

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr C. Bouma, Zwolle; Dr K. Fernhout, Vreeland; Prof. Dr F. W. Groshuis, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Kuipers, Amsterdam; Dr C. Lindeloos, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Menma, Groningen; Dr D. Postma, Burgersdorp (Zuid-Afrika); Dr J. C. Rullmann, Wassenaar; J. Strikwerda, Dokkum; Dr J. Thijss, Zwolle; Dr J. Veldkamp, Hilversum; E. Visser, Arnhem; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielinga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:
Prof. Dr V. HEPP, Van Broestraat 14, Amsterdam.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f1.50 en voor Ned-Indië f0.— per jaar.
Advertentieën: 25 ct. p. regel. — Losse nummers f0.15.

Tot nadere aankondiging is het adres van den Eindredacteur: DUITSCHE KAMPWEG 10, WOLFHEZEN.

INHOUD: Uit de Schrift: Biddend vreezen. (Neh. 2:2b). — Kerkelijk Leven: Reformatie in de prediking. V. In de Donaulanden. VII. — Het Boek van de Week: Een toning verhaal over redactionele correspondentie in het Algem. Weekbl. v. Christendom en Cultuur. — Perschoon. — Boekbespreking enz.

UIT DE SCHRIFT.

Biddend vreezen.

.... Toen vreesde ik gansch zeer. Nehemia 2:2b.

Er is een vrees die den mensch weerhoudt te belijden. Daar is het vleesch, dat zwak is, en den mensch weerhoudt getrouw te zijn. Maar er is ook een beleving, waarbij we vreezen en toch trouw belijden. Er zijn omstandigheden, waarin we onze kleinheid voelen, en toch groot zijn door ons eerlijk belijden en ons vrijuit spreken. Dat zijn zeker niet de slechste oogenblikken in het leven.

Nehemia is er een typisch voorbeeld van. Als de koning hem vraagt, waarom zijn aangezicht droevig is, dan vreest hij. Geen wonder. Onder het regiem van een nogal grillig despotisme is alles mogelijk. En toch zegt hij, wat hij op 't hart heeft. Hij zegt het beleefd. Zeker — ook vrouwen hebben vormen te kennen. Hij zegt het echter ook zoó, dat de koning moet voelen, dat zijn woord hem uit 't hart komt. Ons belijden maakt 't meeste indruk, maakt alleen indruk, wanneer het merkbaar is, dat onze ziel er achter staat, dat onze ziel er in is. Maar onder dat alles vreesde Nehemia toch. Vanwaar dan zijn sterkte? Oeh, hij had gebeden. En hij vreesde biddend.

In Nehemia wordt ons Nehemia's gebed verhaald. Daar is duidelijk, dat er een man is, die met zijn zaak, met zijn smart tot God gaat. En hij weet, dat God den bidder hoort. Wanneer dan straks de koning spreken gaat, zoekt hij geen uitvluchten. Dan is hij getrouw. Hij kan niet anders. Zijn God weet van zijn zaak. Zijn God weet van zijn smart. Dus zal zijn God hem nu ook nabij zijn. En hij spreekt vreezend. Maar hij spreekt.... en.... belijdt.

Wij zijn vaak heel bang. En dan houden we onzen mond. Ook dan, wanneer we hadden moeten spreken om Gods wille, en wanneer we hadden mogen spreken, wellicht tot onze eigen redding. Dat komt omdat in onze vrees niet is het onmiddellijk besef van het contact met onzen God. We leven zoo ver van God af vaak. Onze zaak is dikwerf zoo weinig Zijn zaak, voor ons besef; en dit, omdat we weten, dat Zijn zaak al te weinig onze zaak is. En wanneer dan de vrees komt dan kruipen we weg. Dan vreezen we, omdat we niet biddend geweest zijn, zoó, dat we niet spreken durven. Wie bidt kan wel bang worden. Maar in zijn vrees blijft hij een belijder. En dan wordt het vreezen een gezegend beleving. Want dan zijn wij klein, heel klein, terwijl we onzen God groot maken. Biddend vreezen, is biddend blij worden. Het is het vreezen met de vrees van het kind, dat weet, dat vader sterk is, en toch helpen zal. Zalig wie dien Vader in Christus kent. J. W.

KERKELIJK LEVEN.

Reformatie in de prediking.

V.

Het resultaat van onze enquête. III.

Vóór we een overzicht bieden van de bezwaren, welke tegen de prediking worden ingebracht en van de reformatische wenken, welke worden gegeven, willen we eerst overeenkomstig onze belofte nog enkele brieven of brieffragmenten overnemen.

Wij wenschen zooveel mogelijk aan vertegenwoordigers van onderscheiden categorieën het woord te gunnen.

Zooals te begrijpen is hebben geen predikanten aan onze enquête deelgenomen.

Maar wel eenige aanstaande predikanten.

Luisteren we gaarne ook naar jonge stemmen, niet het minst doen we dat, wanneer het studentenstemmen zijn.

Dit mag zeker wel eigenaardig heeten, dat er bijna geen scherper kritici zijn dan zij, die over eenige jaren zelf den kansel zullen beklimmen.

Hun kritiek heeft een andere waarde dan die van andere gemeentelieden.

Zij leggen erin: zoó hoop ik het niet te doen. In die kritiek schuilt een groote dosis idealisme. Men sta tegenover dat idealisme niet onbarmhartig.

Straks zal de werkelijkheid hen genoeg naar beneden drukken.

Dan zullen zij de kritiek op zich voelen gericht. Geen hummer, die geen puntige pijl uit zijn vleesch zal moeten trekken.

Hun kritiek zegt, dat het goed willen bij hen is. Dat het goede te doen daar beneden blijft, leeren zij spoedig genoeg.

Maar daarom is het des te interessanter van hun goede voornemens, welke in kritiek op anderen zijn ingekleed, kennis te nemen.

Aan het schrijven van een student aan de Theologische school te Kampen, ontleenen we het volgende:

Na lange aarzeling of het wel raadzaam zou zijn, om, naar aanleiding van Uw artikelen in „De Reformatie“, U ook mijn meening kenbaar te maken, heb ik tenslotte besloten, dit wel te doen, omdat U waarschijnlijk maar weinig antwoorden uit den kring der Geref. Theol. studenten, waartoe ik behoort, hebt ontvangen. Het is U natuurlijk bekend, dat de kritiek van a.s. predikanten, buitengewoon overvloedig is. Het komt vrijwel nooit voor, dat wij zonder kritiek de kerk uitgaan. Dan speelt het „vak“ ons parten. Allerlei brokstukken uit de homeletiek, die op een angstwekkende manier, regel op regel, gebod op gebod stapelt, passen we met meer of minder recht toe op de prediking, die we hooren. Dat is de kritiek van ons verstand. Ons hart spreekt dan niet mee. Het is niet het oordeel van onze religieuze persoonlijkheid, dat U bedoelt; die aan serieuze genomen moet worden. Die kritiek, de uiting van onze ziel, is niet gemakkelijk. Onze studentische kritiek is in zekeren zin objectief, gaat buiten onszelf om. Onze kritiek als geloovige is meer subjectief bepaald. Daarbij hangt het niet alleen af van den persoon en hoedanigheid van den prediker, van de preek, maar ook hoe het met ons geestelijk leven gesteld is.

Het lijkt mij een maximum, dat de kritiek des te milder en minder is naarmate men godvruchtiger ter kerk gaat. Menschen, wier ziel begeert is naar het water uit de Fontein des Heils, bekommeren er zich weinig om, of het water des Levens hen geboden wordt in een zilveren schaal of een aarden kruik.

Wij worden dan verkwikt in een lieflijke, oude kerk, bij slecht orgelspel en erbarmelijk gezang en een preek, die voor ons natuurlijk oor, alle bekoring mist. Dan is God in ons hart werkend door Zijn Heiligen Geest.

Als ik zoo iedoren Zondag ter kerk kon gaan, werkelijk begeert naar Gods Heil, zou ik er niet toe kunnen komen kritiek te oefenen. Maar zoo is het niet. En juist, omdat wij zoo vaak niet geestelijk geïnteresseerd in de kerk zitten, omdat er zooveel menschen zijn, wier hart nog nooit door het Woord van God getroffen is, omdat er zooveel menschen zijn, in wier ziel het bij tijden winter is, dor en kaal, daarom durf ik kritiek te oefenen op de prediking. Vooral tegenover

die menschen is het noodig, dat de preek, innerlijk en uiterlijk, zoo goed mogelijk zal zijn. Want voor hen is dat van veel meer waarde dan voor degenen, die in vrome zielestemming ter kerke gaan. Door een slechte preek zou het kunnen zijn, dat zij, die rondtasten in het duister, nog verder verdwaalden in den nacht. De verantwoordelijkheid voor het heil der zielen moet er toe dwingen, zoo goed mogelijk te preeken.

Het schijnt mij toe, dat de allereerste voorwaarde voor goede preeken is, vurige liefde tot God en Zijn Woord. Een geloof, dat doet spreken met de bezieling van den Heiligen Geest. Het spijt mij werkelijk, dat ik het zeggen moet, maar ik geloof, dat er velen zijn, die maar weinig liefde en geloof hebben of althans toonen. Er komen ieder jaar weer groote scharen studenten aan de V. U. en de Theol. School. Er is iets verblijdends in, maar toch ook iets, dat onrustig maakt. Komt al die jonge menschen, in het gevoel van geroepen te zijn, menschen van God gezonden, of zijn er ook bij, die het wel een lozend vak vinden theoloog te worden? Er zijn zeer vele beelden. Geen enkele academische studie is zoo gemakkelijk te volgen als de theologische. Zou het niet gewenscht zijn, dat wat meer aandacht geschonken werd aan de vraag naar de beweegredenen, zooals men dat in Kampen uitdrukt. Dat korte gesprekje met een der professoren, geeft echt den indruk, dat er pro forma iets over roeping gevraagd wordt.

De vraag, hoe ik later een goed predikant zal zijn, kan mij soms zoo benauwen, dat ik er geen raad mee weet. En het schijnt wel, alsof velen zich daar geen zorg over maken. Wat ik schrijf, klinkt pharizeesch. Het is niet mijn bedoeling anderen uit de hoogte te beoordeelen.

De eerste voorwaarde voor reformatie in de prediking zou eigenlijk moeten zijn reformatie van de predikers. Dat is natuurlijk niet mogelijk. Daarop is niet door uitwendige middelen in te werken.

Er zijn, dunkt mij, verschillende manieren van preeken.

Er zijn vele dominees, die eerst een stuk exegese met dogmatiek geven en dan de toepassing, meestal in drie stukken: a. „de broeders en zusters, die kennis aan de waarheid hebben“, b. die nog niet zoover zijn, nog in het eerste stadium van bekering zijn; en c. degenen, die nog niet tot het allereerste begin van geestelijk leven ontwaakt zijn. Dat wordt zoo Zondag aan Zondag herhaald. Dat maakt geen indruk meer, althans op mij niet. Ik weet vrijwel van te voren wat er komt. Mijn belangstelling daalt plotseling tot het nulpunt, als ik hoor: En gij, mijn broeders en zusters...

Dan denk ik: o ja, 'gewone' relaas. Dit lijkt mij niet de goede methode. De exegese en dogmatiek staan dan te veel naast de preek, te veel buiten het geestelijk leven. Daardoor krijgt men, dat eigenaardig abstracte, dat het voor veel menschen, vooral jonge menschen, bijna onmogelijk maakt, om houvast aan de preek te krijgen. De preek moet van het begin tot het einde praktisch zijn, concreet. Dat wil voor mij niet zeggen, dat exegese en dogmatiek verdwijnen moeten. Juist door die heids krijgt men pas praktische ideeën, die in een bepaalde preek passen.

Het is mij vaak opgevallen, dat ik zeer vaak het meest heb mogen genieten van de dominees, die z.g. psychologisch preeken...

Het is de roeping van den dominee, om zoo hoog mogelijk te heffen de lichtende lamp van Gods genade: de menschen te trekken tot het Goddelijke licht, weg uit de duisternis van het koninkrijk van Satan. Daarop moet toch, dunkt mij, volken nadruk vallen. Dat komt dunkt mij wel eens wat te weinig tot zijn recht. Het is te veel een toornen tegen de zonde. Soms ook uit de hoogte. Daarom lijkt het mij, al voel ik er ook bezwaren tegen, toch gewenscht, dat de Dominees zich tot de gemeente richten met „wij“ niet met „gij“, dat hij zichzelf inrekent bij de gemeente.

Natuurlijk mag dat niet zoo worden, dat de dominee zijn eigen geestelijke ervaring op de preekstoel brengt. Maar zoo, dat hij er zelf geestelijk niet buiten staat, zoo dat te menschen dat ook voelen.

Tegenwoordig zijn er vele dominees, die een speciale verbeelding afschaffen. Dit lijkt mij een groot bezwaar. Ik heb dan al bij grote moeite om de preek te volgen en vooral om die te onthouden. Dan zit er te weinig lijn in. Als gymnasiast heb ik wel gekerkt zonder later een gedachte te kunnen reproduceren. Daarom lijkt me een goede verbeelding en onderverbeelding zeer gewenscht.

Een duitisch vriend van mij gaf me als zijn indruk van de Geref. preeken: „Deze preeken konden toch evengood in 1893 of 1900 gehouden zijn“. Daar

voel ik ook iets van Er zijn zoo vele kwesties van dezen tijd, die nooit ter sprake komen. Vooral op het gebied van de ethiek. In dezen tijd, waarin de cultuur hinnerdrikt in het Gereformeerde leven, waarin vooral de jonge menschen zich aangetrokken voelen tot kunst en wetenschap, is het hard nodig, dat ook de predikanten zich meer op dit gebied oriënteren. Men mag niet doen, alsof men nog te doen had met dezelfde groep van kleine luyden, zooals de veingigste wereldschuwe menschen van 1834 vroeger waren. Er moet gerekend worden met den veranderden tijd en de veranderde maatschappelijke positie van de Gereformeerden. Een dominee, die van literatuur na 1880 niet meer kent, dan wat uitgegeven is bij Kok en Callenbach, is niet geschikt om jonge menschen van tegenwoordig te vangen. Niet dat hun zieleleven anders is of dat zij wat anders noodig hebben, neen, alleen de vorm waarin, de manier waarop het gegeven wordt, is voor hen van het grootste belang. Een dominee van 50 à 60 jaar moet trachten zich in te denken hoe de jonge menschen staan tegenover de wereld, die voor hen zoo heel anders is, dan die waarin de dominee zelf jong was. Hun heele leven is anders. Hoe zouden zij dan nog kunnen komen onder het bedag van het Woord Gods. Het heeft mij vaak verbaasd en bedroefd, dat zoo weinig op den proefschool rekening gehouden wordt met den tijd, waarin wij leven.

Op het laatste congres zei een meisjes-student mij na een buitengewoon mooi referaat: „Ik ga eiken Zondag netjes tweemaal naar de kerk, maar de dominee heeft nog nooit voor mij gesproken.“ Daarmee bekende ze een groote fout van zichzelf. Dat gaf ze toe. Maar ligt er ook niet eenige schuld bij de predikanten? Hoe kwam het, dat zij na het referaat zoo enthousiast was?

Het zijn maar eenige losse opmerkingen, die ik gemaakt heb. Waarschijnlijk zal U het niet in alle opzichten met mij eens kunnen zijn. Ik wil mijn meening graag voor een betere geven. Alleen de liefde voor onze Kerk heeft mij tot schrijven gezet. Besmeetende zou ik als punten van reformatie willen noemen: Meer bevinding, meer practijk, moderner vorm (al behoeft het geen literaire schoonheid te worden), meer geloof, meer liefde.

Wij kunnen alleen maar hopen, dat Gods Geest steeds meer in onze werken in ons hart, ons steeds meer moge bezitten tot werken met alle krachten.

Onze korrespondent heeft goed gezien. Niet in alle opzichten zijn wij het met hem eens.

Inhoever wij het wel met hem eens zijn, hopen we later te doen blijken.

In elk geval stollen we het op ons, dat ook studenten ons in hun hart hebben laten zien.

Niet iedere brief is zoo voor publikatie geschikt als de boven afgedrukte.

Maar die brieven toonen ons, dat het leven van onze aanstaande theologen vaak gekenmerkt wordt door hoogen ernst, dien oningewijden bij eerste kennismaking niet zouden vermoeden.

En het zijn waarlijk niet alleen studenten, die trachten hun gevoelens te maskeeren.

Bij vele jonge menschen is dat het geval.

Ouderen mogen bij de beoordeeling van de tegenwoordige generatie daarmee wel wat meer rekening houden.

Nu nog een opmerking in het voorbijgaan.

Ik geloof, dat het beter is, dat theologische studenten voor zichzelf en onder elkander kritiek op preken oefenen, dan dat zij met een bepaalden prediker dwepen.

Bij die laatste is het gevaar voor imitatie groot. Met hen zijn onze kerken niet gelukkig.

Zij zijn niet echt, al meenen zij het goed. Imitatie doodt de persoonlijkheid.

Dan — onze lezers zullen het ons toestemmen: onze theologische studenten vormen een afzonderlijke groep ook in hun kritiseeren.

In de Donaulanden.

VII.

Komárom. II.

Laat mij beginnen met een vergissing, welke in het vorig artikel voorkwam te herstellen.

Bij de uitlegging van de foto gaf ik den vijfden persoon van links den titel van superintendent. Dat was niet juist.

Ik zal mij geen moeite geven om deze vergissing verklaarbaar te maken, maar liever dadelijk het scheeve rechtzetten.

De naam superintendent is langen tijd gegeven aan de bisschoppen, om hiërarchische Tendenzen in de kerk tegen te gaan. Toch komt de bisschops-titel van den tijd der Reformatie af voor en is sinds 1885 door den wetgever officieel gebruikt. In dat jaar toch werd aan drie bisschoppen en drie eerste „leeken“-curatoren een permanente zetel toegekend in de Hongaarsche Eerste Kamer.

Dit typeert de Hongaarsche Gereformeerde Kerk. Zij was in haar bloeitijd zuiver in de leer en ook nu nog erkent zij officieel de oude Gereformeerde belijdenisschriften.

Maar op in den eeredienst en in de kerkregering wijkt zij van het Gereformeerde type, zooals dat yannit Genève in Frankrijk, Duitschland, Nederland en Schotland zich vormde af.

Is hierin misschien de invloed van het Lutheranisme merkbaar?

Prof. Dr. Emerik Revesz schrijft in „Hungarian Protestantism, its past, present and future“, dat over het geheel het consistoriaal-superintendentiale

systeem gelijk dat in Duitschland gevonden werd, werd gecopieerd.

Zijn in dat systeem Roomsche overhijfselen bewaard, het onderging in Hongarije nog een aanmerkelijke verzwakking.

Van een summus episcopus, een opperbischoep, welk ambt naar het Luthersche systeem, de landvorst bekleedt, was in Hongarije nooit sprake.

Ook andere middelen wendde men aan om de bisschoppelijke macht te beperken en de hiërarchie tot een minimum te herleiden.

Doel daarover later meer.

Dan hoop ik een afzonderlijk artikel ook aan de kerkregering te besteden.

Nu wil ik alleen vertellen, hoe ik te Komárom het kerkelijk systeem zag functioneeren.

Den dag na mijn komst aldaar greep er een heele plichtigheid plaats.

Er werd wat ik nu meer even gemakshalve zal noemen een classicale vergadering gehouden, waar een leeken-curator van het senioraat den eed zou afleggen.

Alle predikanten en de ouderlingen-curatoren benevens de bisschop trokken precies om 9 uur 's morgens onder klokgelui van een der lokalen, welke met de pastorie van Ds Von Galambos door één dak worden gedeeld, langzaam naar de kerk.

De „grootwaardigheidbekleeders“ — als ik ze zoo voor een oogenblik mag aanduiden — nemen plaats achter de lange tafel binnen het „doophek“, dat in Hongarije beter „avondmaalshek“ kon heeten of mogelijk ook wel heet.

Want daarbinnen aan den voet van den kansel bevindt zich de avondmaaltafel.

Deze heeft maar niet symbolische betekenis, gelijk ten onzent soms, maar doet werkelijk als zoodanig dienst.

Hieruit vermoedt men reeds, dat het avondmaal daar anders bediend wordt dan bij ons.

Doch wijl ik er geen avondmaalsviering bijwoonde, zal ik er hier niet meer van mededeelen.

Een moderamen-verkiezing had niet plaats. Die kent men daar niet.

De Senior, dien ik een vorig maal het superintendentschap toekeende, is permanent voor zitter. Welke functie heeft nu die senior?

Hij is de belangrijkste ambtsdrager in een senioraat. Een senioraat heeft eenige overeenkomst met onze classes. Het verschilt er echter hierin van, dat de autonomie van de plaatselijke kerk er niet zoo in tot haar recht kan komen. Ik zou het aldus kunnen verduidelijken: zoon senioraat houdt het midden tusschen een classicaal bestuur, gelijk men dat in de Ned. Herv. Kerk kent en een classis.

Zeggen wij, dat in een classis bepaalde kerken samenkomen, een senioraat bestaat uit bepaalde kerken. Het getal dezer kerken loopt nog al uiteen. Er is een senioraat van slechts 9, er zijn er twee van 72 gemeenten.

Hoeveel het senioraat van Komárom er bevat, is mij niet bekend.

De senior wordt door de kerken van het senioraat meestal voor het leven gekozen. Er zijn ook senioraten, waar de verkiezing slechts voor tien jaar geldt.

Hem is opgedragen de vergaderingen van het senioraat bijeen te roepen en te presideeren. Hij vertegenwoordigt het senioraat in de vergaderingen van het kerkdistrikt (het woord „bisdom“ schijnt men het liefst te vermijden, alsook bij de overheid. Hij doet zijn invloed gelden bij de verkiezing van predikanten en onderwijzers, zendt hulppredikers uit. Hij oefent zoowel administratief als religieus toezicht (prof. Kovats zegt in bovengenoemd geschrift: „he superintends“) over de kerken van zijn ressort en houdt jaarlijks in iedere gemeente kerkvisitatie (visitatio canonica).

Zijn taak omvat nog veel meer.

Maar het vermeldde is wel genoeg om eenig idee te geven van zijn kerkelijke positie.

Hij is echter niet de eenige gezagsdrager van het senioraat.

Nevens hem staat in de kerkregering een „leek“, iemand die geen theologische opleiding heeft genoten, niet tot predikant is geordend. Dat is de curator van het senioraat. Deze vergezelt den senior (ook wel deken, espere) geheeten op zijn visitatierijden, heeft gelijke rechten als hij.

Niet alleen het senioraat kent een curator. Ook de kerkeraad heeft er een. Om mij eenigszins een begrip te geven van zijn ambt, vertelde men zijn titel voor mij door „hoofdonderling“. En evenzeer wordt de bisschop door een curator ter zijde gestaan.

Eerst in de 18de eeuw is dit ambt ingesteld. Ongetwijfeld zat daarbij de bedoeling voor om alle klerikalisme tegen te gaan. Of dit nu de juiste manier is en hoe dit instituut van curator in de praktijk werkt, hebben we niet te beoordeelen.

Bovendien zijn er in het senioraat nog scribae, assessors, een procureur en een advocaat.

De vermelding van deze laatste functies doet ons vreemd aan.

Ter toelichting diene, dat het senioraat ook kerkelijk gerechtshof is, waarin de senior en zijn curator in de eerste plaats zitting hebben.

Hieruit zal wel duidelijk zijn, dat het kerkelijk recht in Hongarije meer op den leest van het wereldlijke recht is geschoeid.

Welnu, zoo heb ik dan mijn lezers in kennis pogen te brengen met de functionarissen, van wie de meesten achter de tafel in het „avondmaalshek“ gezeten waren.

De bisschop, hoewel tegenwoordig, had in deze vergadering geen enkel zeggenschap.

De senior had de leiding.

HEPP.

HET BOEK VAN DE WEEK.

Eentonig verhaal over redactionele correspondentie in het Algemeen Weekblad voor Christendom en Cultuur.

In „Het Boek van de Week“ bracht ik ter sprake de Inleiding op den Bijbel van de ethische hoogleraren Obbink en Brouwer uit Utrecht. Prof. Brouwer — onze lezers weten het verhaal — toonde zich over deze breede, en in het minst niet persoonlijke bespreking zeer verstoord; ik nam zijn artikel, waarin hij dit liet blijken, onverkort over, en diende er weer op van antwoord.

Niettegenstaande prof. Brouwer de voorstelling gaf, alsof zijn lezers zoo royaal werden voorgelicht, en „De Reformatie“-lezers angstvallig buiten de kwesties gehouden werden (De Genesist redivivus: op des geestes breede diepe stroomden....), was het toch maar een feit, dat zijn lezers van wat ik schreef, geen letter onder de oogen kregen, terwijl de mijne onverkort prof. Brouwers artikel mochten lezen. Eigenaardigheid nummer één.

Maar nu komt nummer twee.

De redactie van het „Algemeen Weekblad“ (hoofdredacteur prof. Obbink), die op mijn zakelijke beweringen letterlijk niets antwoordde, achtte het toch wel oirbaar, in haar nummer van 6 Juli dit te publiceeren:

Den Heer W. P. B. te R. Dat u in 't vervolg ons blad gaat lezen in plaats van „De Reformatie“, vinden we natuurlijk best. Ook voor uw vriendelijke woorden aan ons adres zijn wij niet ongevoelig. Maar waar de laatste dagen verschillende lezers hetzelfde deden als u, om dezelfde reden, daar meenen we beter te doen, deze blijken van sympathie stilzwijgend te incassceeren; en er geen ingezonden stukken over op te nemen. REDACTIE.

Nu zou ik zeggen, dat een redactie, die ook uit hoogleraren bestaat, te hoog moest staan, om zoo iets te schrijven, zelfs al was het alles nog veel manifest, dan hieronder blijken zal. Een redactie, die zwijgt over zakelijke dingen, moest niet reclame-trucjes willen, en zich ook voor den schijn ervan wachten.

Maar dit daargelaten.

Ik heb dit eens nuchter bekeken, en toen den uitgever van „De Reformatie“ gevraagd, mij even te berichten:

1. of er ook lezers zijn, die hun abonnement op „De Reformatie“ hebben opgezegd in de periode NA mijn eerste artikel over het boek (Inleiding op den Bijbel) van de H.H. Obbink en Brouwer (boek van de Week in nr. 35 van den loopenden jaargang) en VOOR 5 Juli;

2. of hier ook een zekere W. P. B. te R. onder is;

3. of er onder deze eventuele opzeggers van abonnement ook menschen geweest zijn, die als reden heel bepaald opgaven de beoordeeling van bedoeld boek en van wat er daarna nog op gevolgd is in de nummers 37 en 38.

De uitgever was zoo vriendelijk, mij te doen toekomen heel de hier in aanmerking komende correspondentie met abonnés over het aangegeven tijdvak (ter inzage, des verlangd, voor de redactie van het „Algemeen Weekblad“).

Daaruit blijkt:

1. dat geen enkele lezer ook maar één woord geschreven heeft over bedoelde artikelen (wel kwamen er sympathiebetuigingen bij mij in, en schreef één blad publiek met instemming, gezwezen dan nog van prof. Grosheide's artikel, dat het goed recht van zulke voorlichting, afgedacht natuurlijk van dit incidenteele geval, erkende);

2. dat er 5 abonnés zijn, van wie men, lettende op vorm en datum van bericht, MOGELIJK zou kunnen achten, dat zij voor „De Reformatie“ bedankten, om het „Algemeen Weekblad“ te gaan lezen;

maar:

a. geen enkele van die 5 noemt een reden;

b. 2 van die 5 schreven reeds 4 Juni, en hebben dus van wat ik van prof. Brouwer overnam en hem antwoordde, toen nog niets kunnen lezen (vergelijk hierbij de uitdrukking: de laatste dagen, ver schillende lezers....)

c. er blijven er dus maar 3 over, van wie het mogelijk is, aan te nemen, dat op hen van toepassing zou kunnen zijn, wat de redactie schrijft;

d. deze 3 hebben evenwel mij persoonlijk bericht, dat hun bedanken niets te maken had met de bekende kwestie (ze hadden heel gewone redenen: één had tijdsgebrek, een ander komt waarschijnlijk spoedig terug); dat zij volstrekt niet gesaboteerd zijn op het „Algemeen Weekblad“, en aan des zelfs redactie of uitgever geen letter hebben geschreven.

Voorts wil ik nog even mededeelen:

dat tegenover deze opzeggingen van abonnement enkele tientallen van nieuwe abonnés staan; (in getal meer dan ik opzeggingen noteerde);

dat ond-
zich meld-
boek der-
en dat
nomen) G-
initialen
dat ook
bericht on-
dat er-
ken) GEE-
naam met
Wil me-
we ook a-
Maar al-
voorts al-
van hoog-
dankt, zo-

(Inzendin-
nederlaan -

Wat des-
te verstaan-
onderstaan-

We beg-
van), die

De „Ar-

Door e-
blik re-
worden.

De vre-
ging, on-
een pog-
rechten

een kerk

Maar

Schouten

rende ce-

verklari-

lezen ka-

het Sch-

van den

lige ges-

delijke n

voorwa-

ernst ge-

dedeelin-

de vraag

stemden

curatore

wanneer

kregen

zullen v

geval an

Een n

gobracht

de besta-

waar zij

eeniging

ren dan

Ds Heij

Eerst

werk va

De Co

moelijk

hier ligt

kunnen

brengen

Ds Bro

Of nu

is te vir

voeg er

is te zo-